

УДК 658

JEL H83, M42

ПРО ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ І ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Каріна Назарова, Костянтин Безверхий, Володимир Гордополов

*Київський національний торговельно-економічний університет,
02156, м. Київ, вул. Кіото, 19
e-mail: k.nazarova@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0002-5019-9244
e-mail: k.bezverkhyy@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8785-1147
e-mail: v.hordopolov@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0002-3151-8035*

Анотація. Господарська діяльність будь-якого підприємства для визначення результатів його функціонування потребує проведення детального аналізу. Проте сьогодні існує багато видів аналізу господарської діяльності – економічний, фінансовий, статистичний, стратегічний, управлінський (внутрішньогосподарський), фінансовий, функціонально-вартісний аналіз тощо. Наведений перелік різних видів аналізу не дає змоги вибрати саме той вид аналізу, який повністю відповідав би потребам управління, а саме прийняття управлінських рішень за результатами його проведення. Вважаємо, що доцільно звернути увагу на фінансовий аналіз. Саме тому для прийняття правильного управлінського рішення важливого значення набуває розуміння економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» з урахуванням всіх тенденцій його розвитку. Мета статті – обґрунтування, узагальнення та поглиблення підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» для удосконалення термінологічного апарату, а також дослідити значення фінансового аналізу, що допоможе розвинути теорію фінансового менеджменту. Це дослідження ґрунтується на довідковій літературі за 1998-2021 роки, монографіях, наукових статтях (у тім числі, що входять до наукометричної бази Scopus) і матеріалах наукових конференцій, в яких розглядається питання визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз». Під час проведення дослідження було використано такі наукові методи: аналізу та синтезу (сформовано матрицю визначень поняття «фінансовий аналіз» у проаналізованій вибірці літературних джерел, опублікованих протягом 1998-2021 років); бібліометричний аналіз (для побудови візуалізації найбільш вживаних понять, що стосуються фінансового аналізу за допомогою програмного забезпечення VOSviewer); графічного (унаочнення розподілу авторів, що пропонують визначення категорії «фінансовий аналіз»); групування (формування підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз»); кластерний аналіз (для кластеризації досліджень у сфері фінансового аналізу); спостереження (виділення авторів, що наводять тлумачення економічної категорії «фінансовий аналіз»); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків). На підставі проведеного дослідження визначено практичну цінність наукового дослідження, яке полягає в тому, що отримані авторами результати сприятимуть формуванню світогляду щодо розуміння

економічної сутності поняття «фінансовий аналіз». Враховуючи запропоноване визначення категорії «фінансовий аналіз», виділено основні інформаційні джерела його здійснення, що дасть змогу суб'єктам господарювання ефективно провадити свою діяльність і досягати поставлених цілей. За результатами проведеного дослідження проаналізовано різні підходи авторів до тлумачення такої економічної категорії як «фінансовий аналіз». Більшість дослідників (28,00 %) трактують його як процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства. Розглянувши й узагальнивши підходи різних авторів щодо визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз», пропонуємо авторське бачення його як інструмент аналізу, який, як джерело фінансової інформації, використовує фінансову звітність підприємства, на підставі якої оцінюється фінансовий стан і результати його господарської діяльності, що забезпечує прийняття відповідних управлінських рішень керівництвом підприємства.

Ключові слова: аналіз, фінансовий аналіз, методологія, підходи, сутність, поняття.

Постановка проблеми. Господарська діяльність будь-якого підприємства для визначення результатів його функціонування потребує проведення детального аналізу. Сьогодні існує багато видів аналізу господарської діяльності – економічний, фінансової звітності, статистичний, стратегічний, управлінський (внутрішньогосподарський), фінансовий, функціонально-вартісний аналіз тощо.

За даними Державної служби статистики України станом на 01.10.2021 результат діяльності підприємств України характеризувався прибутковим у 63,1 % підприємств, а збитковим у 39,6 % підприємств за всіма секторами економіки, що, крім об'єктивних обставин розвитку економіки, свідчить про неефективність прийняття управлінських рішень, а саме відсутність належного приділення уваги аналізу їхньої діяльності.

Наведений перелік різних видів аналізу не дає змоги вибрати саме той вид аналізу, який повною мірою відповідав би потребам управління, а саме прийняття управлінських рішень за результатами його проведення. Вважаємо, що доцільно звернути увагу на фінансовий вид аналізу. Саме тому для прийняття правильного управлінського рішення важливого значення набуває обґрунтування підходів до сутності та значення фінансового аналізу у системі фінансового менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» в різний час розглядали дослідники в таких ракурсах:

а) як процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства (Білик М.Д., Павловська О.В. та Притуляк Н.М. [3, с. 11], Грабовецький Б.С. [24, с. 7], Коваль Н.І. та Ковальчук Ю.І. [11], Новашіна Т.С., Карпунін В.І. та Волнін В.А. [16, с. 43], Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д. та Акімова Т.В. [18, с. 4], Старинець О.Г. [19, с. 91], Тарасенко Н.В. [20, с. 7]);

б) як методи, способи й оцінки прогнозування фінансового стану підприємства (Замула І.В., Травін В.В., Радінович Н.О. [8], Крейніна М.Н. [12, с. 7], Лучко М. Р., Жукевич С.М. та Фаріон А.І. [14, с. 6], Мних Є.В. [15, с. 25], Поддєрьогін А.М. [21, с. 395]);

в) як складова фінансового менеджменту (Базілінська О.Я. [1, с. 4], Бланк І.А. [4, с. 27], Волощук Л.О., Філіппова С.В. [5, с. 171], Івахненко В.М., Горбаток М.І. та Львовчкін В.С. [9, с. 23]);

г) як система наукових знань (Слейко Я.І., Кандибка О.М., Лапішко М.Л., Смовженко Т.С. [7, с. 7], Лахтіонова Л.А. [13, с. 15], Школьник І.О. [23, с. 11]);

г) як аналіз, який ґрунтується на використанні грошей (Безбородова Т.В. [2], Євтух О.Т., Євтух О.О. [6, с. 116]);

д) як сукупність аналітичних процедур (Дробот Н.М. [10, с. 47], Штимер Л.Т. [25, с. 337]);

е) як метод превентивного контролю у системі антикризового управління (Мельник С.В. [22, с. 131], Саліта С.В. [17, с. 169]). Не зменшуючи внесок авторів у розвиток фінансового аналізу в системі фінансового менеджменту, варто зауважити, що підходи до визначення сутності і значення фінансового аналізу недостатньо досліджені, а отже, потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтування, узагальнення та поглиблення підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» для удосконалення термінологічного апарату, а також дослідити значення фінансового аналізу, що допоможе розвинути теорію фінансового менеджменту.

Для досягнення поставленої мети передбачено такі завдання: виділити авторів, які наводять тлумачення економічної категорії «фінансовий аналіз»; сформувати підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз»; побудувати матрицю визначень поняття «фінансовий аналіз» у проаналізованій вибірці літературних джерел, опублікованих протягом 1998–2021 років; запропонувати авторське визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз».

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час дослідження ми провели бібліометричний аналіз на підставі статей, включених до наукометричної бази даних Scopus і за допомогою програмного забезпечення VOSviewer. Для побудови бібліографічної карти використовуємо такі критерії:

- 1) пошук відбувався за терміном «фінансовий аналіз»;
- 2) період вибірки статей за останні 10 років (2010–2020).

Увесь обсяг знайдених статей (1496 статей) завантажено в програмне забезпечення VOSviewer. Пошуки в програмному забезпеченні були розроблені, щоб визначити, як часто автори використовують термін «фінансовий аналіз» у заголовках статей. Крім того, ми встановили обмеження, що термін «фінансовий аналіз» має траплятися не менше 5 разів. Бібліометричні карти надають інформацію про частоту використання словосполучення «фінансовий аналіз» за розміром кола, а також допомагають відстежувати варіації категорій всередині та між кластерами. Наочно результати нашого дослідження зображено на рис. 1.

Таблиця 1

Кластеризація досліджень у сфері фінансового аналізу

Номер з/п	Колір кластера	Найбільш вживаний термін	Кількість ключових слів	Супутні основні ключові слова (до 5-ти слів)
1	2	3	4	5
1	Червоний	Фінансова криза (Financial crisis)	49	Банківська справа (banking), глобальна фінансова криза (global financial crisis), фінансовий ринок (financial market), фінансова стійкість (financial stability), фондова біржа (stock market)
2	Зелений	Фінансові показники (Financial performance)	43	Мета-аналіз (meta-analysis), фінансова грамотність (financial literacy), фінансова доступність (financial inclusion), фінансові послуги (financial services), фінанси (finance)
3	Синій	Фінансовий аналіз (financial analysis)	41	Інвестиції (investment), ліквідність (liquidity), рентабельність (profitability), фінансове лихо (financial distress), фінансовий менеджмент (financial management)
4	Жовтий	Фінансовий розвиток (Financial development)	30	Інфляція (inflation), коінтеграційний аналіз (cointegration analysis), споживання енергії (energy consumption), фінансова система (financial system), тест причинно-наслідкових зв'язків Грейнджера (granger causality test)
5	Фіолетовий	Корпоративне управління (corporate governance)	27	Аналіз (analysis), аналіз фінансової звітності (financial statement analysis), МСФЗ (IFRS), ризик (risk), фінансова звітність (financial statements)
6	Блакитний	Оцінка ризику (risk assessment)	26	Аналіз часових рядів (time series analysis), комерція (commerce), математична модель (mathematics model), прийняття рішень (decision making), управління ризиками (risk management)
7	Помаранчевий	Економічний аналіз (economic analysis)	25	Економіка (economics), економічний розвиток (economic development), розвиток країн (development countries), інвестиції (investment), регресійний аналіз (regression analysis)

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
8	Коричневий	Аналіз охоплення даних (data envelopment analysis)	15	Емпіричний аналіз (empirical analysis), ефективність (efficiency), машинне навчання (machine learning), надання кредиту (credit provision), технічна ефективність (technical efficiency)

Джерело: побудовано авторами на підставі інформації, яку отримали за допомогою програми VOSviewer.

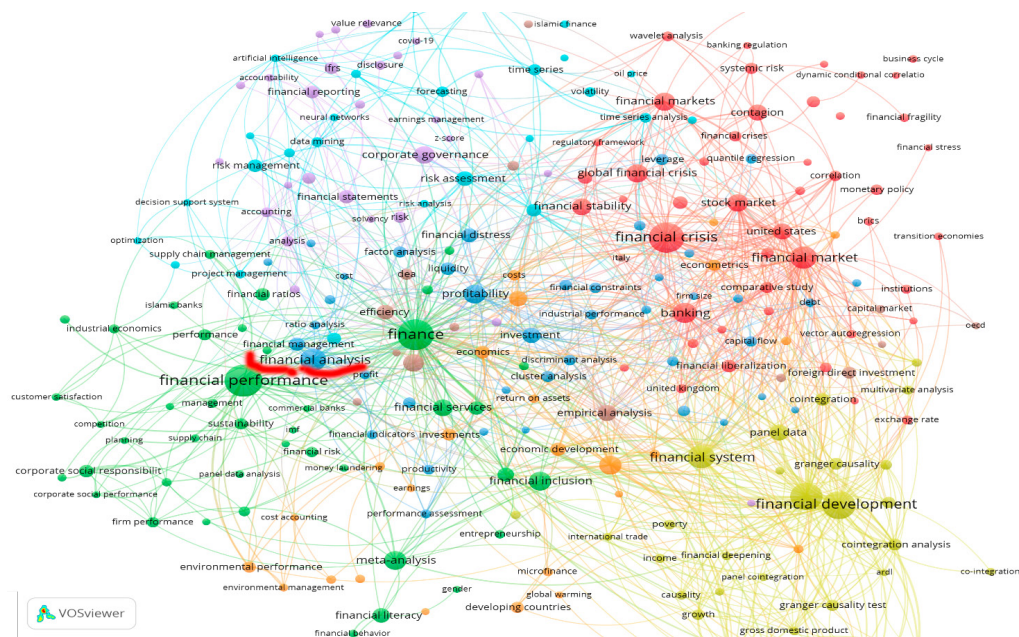

Рис. 1. Уявлення найбільш вживаних термінів у статтях, які присвячені поняттю «фінансовий аналіз»

Джерело: сформовано авторами за допомогою програмного забезпечення VOSviewer на підставі бази статей Scopus.

У процесі групування статей за тематикою «фінансовий аналіз» ми виявили, що за частотою використання поняття було визначено 278 ключових слів (частота вживання > 5), а також їх було уточнено до 256 ключових слів, які не мають значення для цього аналізу, наприклад, назви країн, континенти тощо.

Кластеризацію досліджень у сфері фінансового аналізу наведено в табл. 1.

У процесі проведеного дослідження з'ясовано кластеризацію понятійного ландшафту фінансовий аналіз, який охоплює 8 напрямів (кластерів), що проаналізовано з такої тематики. Найбільшим кластером є «Червоний», який відображає дослідження в

таких сферах: банківська справа, глобальна фінансова криза, фінансові ринки, фінансова стійкість, фондові біржі тощо.

«Зелений» кластер поєднує терміни, що пов'язані з мета-аналізом, фінансовою грамотністю, доступністю, фінансовими послугами та фінансами. Він тісно переплітається з «блакитним» кластером, показуючи, що ці поняття нерозривно пов'язані з темою дослідження.

У «Синьому» кластері відображається інформація про інвестиції, ліквідність, рентабельність, фінансове лихо, фінансовий менеджмент. «Синій» кластер є домінуючим кластером у контексті теми дослідження, адже частота мережевих зв'язків свідчить про його неперіоритетність порівняно з іншими кластерами.

«Жовтий» кластер розташований далі від усіх інших кластерів і є більш узагальненим, враховуючи такі поняття: інфляція, коінтеграційний аналіз, споживання енергії, фінансові системи, тести причинно-наслідкових зв'язків Грейнджера тощо.

«Фіолетовий» кластер переплітається з «блакитним», «зеленим» і «синім» кластером і містить дослідження про аналіз, аналіз фінансової звітності, МСФЗ, ризик, фінансова звітність, що в деякій мірі стосується джерел фінансового аналізу, а саме фінансової звітності.

У «блакитному» кластері об'єднані такі терміни: аналіз часових рядів, комерція, математична модель, прийняття рішень, управління ризиками, що дотично стосується тематики проведеного дослідження.

«Помаранчевий» кластер невеличкий за розміром, який тісно переплітається з «синім», «коричневим», «жовтим», «червоним» і «зеленим», ключовими словами якого є економіка, економічний розвиток, розвиток країн, інвестиції, регресійний аналіз.

Найменший «коричневий» кластер зосереджений на таких термінах: емпіричний аналіз, ефективність, машинне навчання, надання кредиту, технічна ефективність.

У процесі проведеного наукового дослідження проаналізовано довідкову літературу за 1998-2019 роки, монографії, наукові статті та матеріали наукових конференцій, в яких розглядається питання визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз». Сукупна кількість проаналізованих джерел становила 25 одиниць.

Визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» у літературних джерелах наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» у працях авторів

Номер з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Базілінська О.Я. [1, с. 4]	Фінансовий аналіз – це складова фінансового менеджменту, яка ґрунтується на даних фінансової звітності і спрямована на накопичення, оброблення та використання інформації фінансового характеру, та є основою прийняття управлінських рішень на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання

Продовження табл. 2

1	2	3
2	Безбородова Т.В. [2]	Фінансовий аналіз передбачає дослідження важливих аспектів грошового обороту та прийняття заходів із закріплення фінансово-економічного стану господарюючого суб'єкта
3	Білик М.Д., Павловська О.В., Причулак Н.М. [3, с. 11]	Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану і основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку, це засіб накопичення, трансформації й використання інформації фінансового характеру
4	Бланк І.А. [4, с. 27]	Фінансовий аналіз є прикладним науковим напрямом, що історично сформувався в рамках бухгалтерського обліку і пізніше ввійшов як складова частина в систему фінансового менеджменту
5	Волощук Л.О., Філіппова С.В. [5, с. 171]	Фінансовий аналіз – це вид економічного аналізу, об'єктом якого є фінансово-господарська діяльність підприємства, здійснюваний в системі фінансового менеджменту на підставі даних бухгалтерського обліку та звітності та фінансових (грошових) показників
6	Грабовецький Б.Є. [24, с. 7]	Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку
7	Дробот Н.М. [10, с. 47]	Фінансовий аналіз розуміють у широкому аспекті як аналіз фінансової діяльності підприємства, який охоплює всі розділи аналітичної роботи і пов'язані з управлінням фінансами господарюючого суб'єкта у зовнішньому середовищі, враховуючи і ринок капіталу
8	Євтух О.Т., Євтух О.О. [6, с. 116]	Фінансовий аналіз – це аналіз, який ґрунтується на використанні грошей, знань про гроші та на відносинах, що виникають в процесі їх обігу
9	Слейко Я.І., Кандибка О.М., Лапішко М.Л., Смोजенко Т.С. [7, с. 7]	Фінансовий аналіз – це складова загальноекономічного аналізу господарської діяльності, що охоплює два взаємопов'язані блоки: зовнішній і внутрішній фінансовий аналіз. Такий розподіл досить умовний і відповідає поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, що є об'єктивною потребою у процесі діяльності підприємства
10	Замула І.В., Травін В.В., Радінович Н.О. [8]	Фінансовий аналіз – це метод оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства. Він є основою обґрунтування рішень у сфері управління ресурсами підприємства та прийняття участі в його діяльності
11	Івахненко В.М., Горбатов М.І., Львович В.С. [9, с. 23]	Фінансовий аналіз – це засіб накопичення трансформації й використання інформації фінансового характеру. Він є одним із головних елементів фінансового менеджменту, аудиту та фінансової політики підприємства

Продовження табл. 2

1	2	3
12	Коваль Н.І., Ковальчук Ю.І. [11]	Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів подальшого підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку
13	Крейніна М.Н. [12, с. 7]	Фінансовий аналіз – оцінка фінансових результатів діяльності ФП, їх фінансового стану на підставі системи ключових показників, визначення межі фінансової стійкості та оцінка перспектив зміни фінансового стану
14	Лахтіонова Л.А. [13, с. 15]	Фінансовий аналіз – це система способів накопичення, опрацювання, трансформації та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта в умовах дії ринку та панування конкуренції
15	Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. [14, с. 6]	Фінансовий аналіз – це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської звітності
16	Мельник С.В. [22, с. 131]	Фінансовий аналіз як одну з функцій процесу управління не-обхідно розглядати як метод превентивного контролю у системі антикризового управління, що охоплює комплекс процедур з розрахунку фінансових показників, які відображають стан і поведінку підприємства як цілісності та забезпечують достатній рівень вірогідності розрахунків, на підставі яких приймаються рішення
17	Мних Є.В., Барабаш Н.С. [15, с. 25]	Фінансовий аналіз – спосіб нагромадження, трансформації і використання інформації фінансового характеру, що має за мету: оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, визначити можливі доцільні темпи розвитку підприємства з позицій фінансового їхнього забезпечення, виявити доступні джерела засобів і оцінити можливість і доцільність їхньої мобілізації, спрогнозувати положення підприємства на ринку капіталів
18	Новашіна Т.С., Карпунін В.І., Воллін В.А. [16, с. 43]	Фінансовий аналіз – це метод наукового дослідження, який застосовується для обробки інформації про фінансову діяльність господарюючого суб'єкта (організації)
19	Поддєрьогін А.М. [21, с. 395]	Фінансовий аналіз – це спосіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності й оперативних даних
20	Саліта С.В. [17, с. 169]	Фінансовий аналіз дає змогу виявити сигнали кризи, оцінити рівень кризової ситуації та виявити причини її виникнення
21	Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. [18, с. 4]	Фінансовий аналіз є процесом дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості і забезпечення ефективного розвитку

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	Замула І.В., Травін В.В., Радінович Н.О. [8]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
11	Івахненко В.М., Горбаток М.І., Львовчкін В.С. [9, с. 23]	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Коваль Н.І., Ковальчук Ю.І. [11]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
13	Крейніна М.Н. [12, с. 7]	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Лахтіонова Л.А. [13, с. 15]	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. [14, с. 6]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
16	Мних Є.В., Барабаш Н.С. [15, с. 25]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
17	Мельник С.В. [22, с. 131]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
18	Новашіна Т.С., Карпунін В.І., Волнін В.А. [16, с. 43]	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Поддєрьогін А.М. [21, с. 395]	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Саліта С.В. [17, с. 169]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
21	Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. [18, с. 4]	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	Старинець О.Г. [19, с. 91]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
23	Тарасенко Н.В. [20, с. 7]	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
24	Школьник І.О. [23, с. 11]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
25	Штімер Л.Т. [25, с. 337]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Σ	Всього:	1	1	2	1	2	1	1	2	2	1	4	1	3	1	1	1

Джерело: складено автором.

Як видно з табл. 3, визначення терміна «фінансовий аналіз» одне у 1998 році, а вже з 2000 до 2016 року спостерігалось збільшення кількості визначень поняття «фінансовий аналіз», що пропонують дослідники. Найбільше авторів, які надають визначення поняття «фінансовий аналіз», було у 2014 році (рис. 2).

Як видно з рис. 2, у 2014 році публікаційна активність сягнула максимуму – 4 визначення, що свідчить про підвищення актуальності цього питання. У 2002, 2003, 2004, 2008, 2010 та 2012 роках публікаційної активності авторів з дослідженої нами вибірки взагалі не було.

Треба зауважити, що наведені дослідниками трактування поняття «фінансовий аналіз» не повною мірою розкриває його. Тому доцільно проаналізувати підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз». Їх узагальнення наведено в табл. 4.

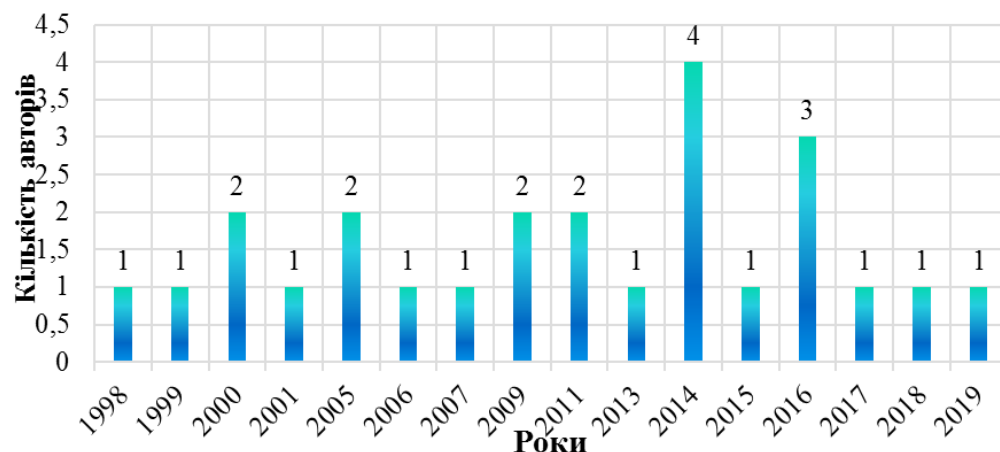

Рис. 2. Кількість авторів, що пропонують визначення поняття «фінансовий аналіз» з 1998 до 2019 року (складено на підставі табл. 2)

Джерело: складено автором.

Таблиця 4

Узагальнення методологічних підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» у проаналізованій вибірці літературних джерел

Номер з/п	Підходи до визначення поняття «фінансовий аналіз»	Автори	Кількість джерел, од.	Частка джерел, %
1	2	3	4	5
1	Процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства	Білик М.Д., Павловська О.В. та Притуляк Н.М. [3, с. 11], Грабовецький Б.Є. [24, с. 7], Коваль Н.І. та Ковальчук Ю.І. [11], Новашіна Т.С., Карпунін В.І. та Волнін В.А. [16, с. 43], Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д. та Акімова Т.В. [18, с. 4], Старинець О.Г. [19, с. 91], Тарасенко Н.В. [20, с. 7]	7	28,00
2	Методи, способи й оцінки прогнозування фінансового стану підприємства	Замула І.В., Травін В.В., Радінович Н.О. [8], Крейніна М.Н. [12, с. 7], Лучко М. Р., Жукевич С.М. та Фаріон А.І. [14, с. 6], Мних Є.В. [15, с. 25], Поддєрьогін А.М. [21, с. 395]	5	20,00
3	Складова фінансового менеджменту	Базилінська О.Я. [1, с. 4], Бланк І.А. [4, с. 27], Волощук Л.О., Філіппова С.В. [5, с. 171], Івахненко В.М., Горбаток М.І. та Львовчкін В.С. [9, с. 23]	4	16,00
4	Система наукових знань	Єлейко Я.І., Кандибка О.М., Лапішко М.Л., Смовженко Т.С. [7, с. 7], Лахтіонова Л.А. [13, с. 15], Школьник І.О. [23, с. 11]	3	12,00

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5
5	Аналіз, який ґрунтується на використанні грошей	Безбородова Т.В. [2], Євтух О.Т., Євтух О.О. [6, с. 116]	2	8,00
6	Сукупність аналітичних процедур	Дробот Н.М. [10, с. 47], Штимер Л.Т. [25, с. 337]	2	8,00
7	Метод превентивного контролю у системі антикризового управління	Мельник С.В. [22, с. 131], Саліта С.В. [17, с. 169]	2	8,00
Σ	Всього:		25	100

Джерело: складено автором.

Розподіл досліджених літературних джерел відповідно до підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» зображено на рис. 3.

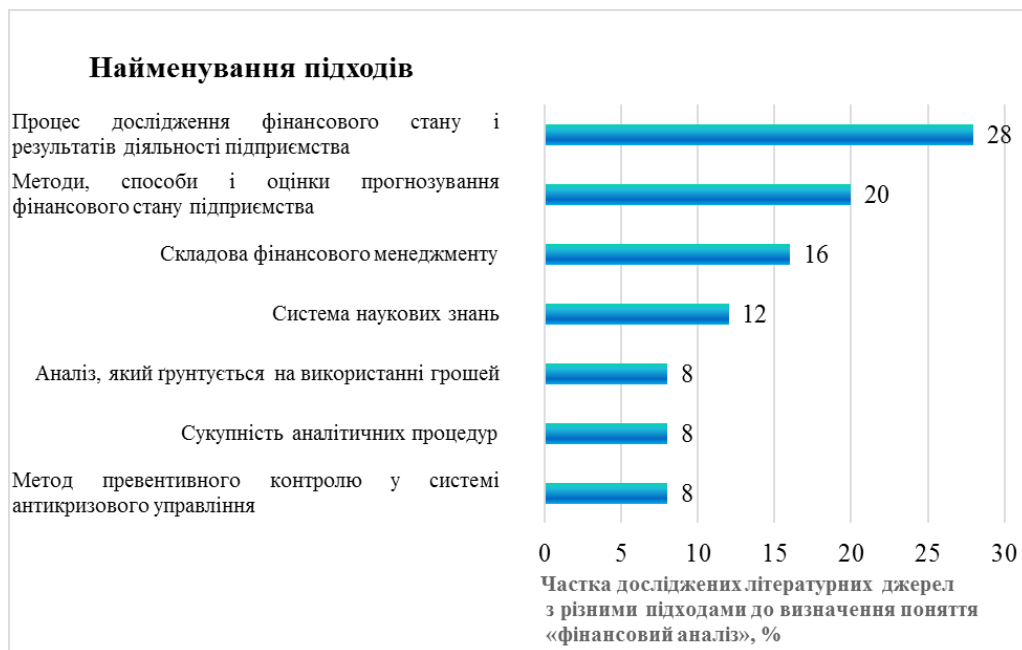

Рис. 3. Частка, у % дослідників, що пропонують підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз»

Джерело: складено автором.

Із рис. 3 видно, що найбільша частка авторів, які пропонують підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз», припадає на процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства, і становить 28,00 %.

Відповідно до узагальнених даних, що наведені в табл. 4, найбільший відсоток дослідників – 28,00 % (М.Д. Білик, О.В. Павловська та Н.М. Притулак [3, с. 11], Б.Є. Грабовецький [24, с. 7], Н.І. Коваль та Ю.І. Ковальчук [11], Т.С. Новашіна, В.І. Карпунін та В.А. Волнін [16, с. 43], Р.Б. Сокольська, В.Д. Зелікман та Т.В. Акімова [18, с. 4], О.Г. Старинець [19, с. 91], Н.В. Тарасенко [20, с. 7]) дотримуються думки, що фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства. До дослідження фінансового стану підприємства належать: а) загальне оцінювання фінансового стану; б) аналіз фінансової стійкості; в) аналіз ліквідності та платоспроможності; г) аналіз ділової активності. До дослідження результатів діяльності підприємства зачисляють: а) загальне оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства; б) аналіз прибутків/збитків діяльності підприємства; в) аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу реалізації та прибутку підприємства.

За визначенням І.В. Замули, В.В. Травіна, Н.О. Радінович [8], М.Н. Крейніної [12, с. 7], М.Р. Лучка, С.М. Жукевич та А.І. Фаріон [14, с. 6], Є.В. Мниха [15, с. 25], А.М. Поддєрьогіна [21, с. 395] (20,00 % дослідників) фінансовий аналіз – це методи, способи й оцінки прогнозування фінансового стану підприємства. Варто не погодитись з цим підходом, адже з нього випливає, що фінансовий аналіз є виключно інструментом передбачення майбутнього щодо стану діяльності суб'єкта господарювання.

Зокрема, О.Я. Базилінська [1, с. 4], І.А. Бланк [4, с. 27], Л.О. Волошук, С.В. Філіппова [5, с. 171], В.М. Івахненко, М.І. Горбаток та В.С. Львовчкін [9, с. 23] (16,00 % авторів) досліджують фінансовий аналіз як складову фінансового менеджменту. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує визначення запропоноване О.Я. Базилінською [1, с. 4]: фінансовий аналіз – це складова фінансового менеджменту, яка ґрунтується на даних фінансової звітності і спрямована на накопичення, оброблення та використання інформації фінансового характеру, та є основою прийняття управлінських рішень на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання. В ньому наголошується про використання інформації фінансового характеру, а також про основу прийняття управлінських рішень на мікрорівні, що є досить суттєвим доповненням.

Не можна не погодитись з підходом до визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз» вітчизняних дослідників Я.І. Єлейко, О.М. Кандибка, М.Л. Лапішко, Т.С. Смовженко [7, с. 7], Л.А. Лахтіонова [13, с. 15], І.О. Школьник [23, с. 11] (12,00 % дослідників), які розглядають фінансовий аналіз як систему наукових знань. Фінансовий аналіз забезпечує систему управління підприємством відповідним аналітичним інструментарієм і виконує функцію управління як аналіз.

Незначною є група авторів – 8,00 % (Т.В. Безбородова [2], О.Т. Євтух, О.О. Євтух [6, с. 116]), які визначають фінансовий аналіз як аналіз, який ґрунтується на використанні грошей. Позаяк інформація фінансового характеру є базою для фінансового аналізу, що формується у фінансовій звітності підприємства, то вона відображається в єдиному грошовому вимірнику (грн., євро, дол. США тощо), тому доцільність такого підходу не викликає сумнівів.

Аналізуючи підходи до визначення сутності фінансовий аналіз у довідковій літературі (табл. 3), доцільно зазначити, що такі автори як Н.М. Дробот [10, с. 47], Л.Т. Штимер [25, с. 337] (8,00 %) розглядають фінансовий аналіз як сукупність аналітичних процедур. Варто не погодитись з цим підходом, адже з нього випливає, що тільки аналітичні процедури формують зміст фінансового аналізу, а це не так.

На думку С.В. Мельник [22, с. 131], С.В. Саліта [17, с. 169] (8,00 % досліджуваних літературних джерелах), фінансовий аналіз – це метод превентивного контролю у системі антикризового управління. Фінансовий аналіз є інструментом антикризового управління, але як метод превентивного контролю фінансовий аналіз розглядається у вузькому значенні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження проаналізовано різні підходи авторів до тлумачення такої економічної категорії – «фінансовий аналіз». Більшість дослідників (28,00 %) трактують його як процес дослідження фінансового стану і результатів діяльності підприємства.

Отже, розглянувши й узагальнивши підходи різних авторів щодо визначення економічної сутності поняття «фінансовий аналіз», пропонуємо авторське бачення його як інструмент аналізу, який, як джерело фінансової інформації, використовує фінансову звітність підприємства, на підставі якої оцінюється фінансовий стан і результати його господарської діяльності, що забезпечує прийняття відповідних управлінських рішень менеджментом підприємства.

У подальших наукових дослідженнях треба звернути увагу на доцільність об'єднання термінів «аналіз господарської діяльності», «аналіз фінансової звітності» та «фінансовий аналіз», адже вони базуються на фінансовій інформації, що акумулюється у фінансовій звітності підприємства і є головним джерелом для визначення фінансового стану і результатів діяльності підприємства, а отже, за своєю сутністю та значенням є тотожними.

Список використаних джерел

1. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 328 с.
2. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану. Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_9.
3. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с.
4. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту. Т.2. Київ: Ніка. Центр, 2007. 487 с.
5. Волощук Л.О., Філіппова С.В. Фінансовий аналіз як складова системи антикризового управління фінансами підприємства. Управління у сферах фінансів, страхування та кредиту: тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18–21 листопада 2009 року, присвяченої 165-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 15-річчю Кафедри фінансів / Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 171–174.

6. Євтух О.Т., Євтух О.О. Фінансовий аналіз підприємства крізь призму маркетингу. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2014. Вип. 694–695. С. 116–119.
7. Єлейко Я.І., Кандибка О.М., Лапішко М.Л., Смовженко Т.С. Основи фінансового аналізу. К., 2000. 138 с.
8. Замула І.В., Травін В.В., Радінович Н.О. Аналіз фінансового стану підприємств хлібопекарської галузі як основа формування механізмів її сталого розвитку. Ефективна економіка. 2017. № 12 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5960> (дата звернення: 10.02.2021).
9. Івахненко В.М., Горбатов М.І., Львовчкін В.С. Економічний аналіз: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 1999. 176 с.
10. Камінська Т.Г. Шатковська Л.С., Шиш А.М., Дробот Н.М. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту на сільськогосподарських підприємствах: [монографія]. Київ: ЦП «Компринт», 2013. 338 с.
11. Коваль Н.І., Ковальчук Ю.І. Значення та сутність фінансового аналізу на підприємствах в умовах сьогодення. 2015. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/9626.pdf> (дата звернення: 10.02.2021).
12. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент: учеб. пособие. Москва: Дело и сервис, 1998. 304 с.
13. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: [монографія]. Київ: КНЕУ, 2001. 387 с.
14. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
15. Мних Є.В., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 536 с.
16. Новашина Т.С., Карпунин В.И., Волнин В.А. Финансовый менеджмент: учеб. пособие. Московская финансово-промышленная академия. Москва: МФПА, 2005. 255 с.
17. Саліта С.В. Пріоритети фінансового аналізу діяльності підприємств в умовах фінансової кризи. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2014. № 8. С. 164–171.
18. Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. Фінансовий аналіз: конспект лекцій. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2006. 37 с.
19. Старинець О.Г. Методи фінансового аналізу діяльності підприємств у системі антикризового управління. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 17(2). С. 87–91.
20. Тарасенко Н.В., Вагнер І.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Львів: Новий світ-2000, 2011. 444 с.
21. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2000. 460 с.
22. Фінансова система та її роль у забезпеченні розвитку економіки України: монографія / [колектив авторів]; за заг. ред. В. В. Карцевої. Полтава: ПУЕТ, 2019. 254 с.
23. Фінансовий аналіз [текст] навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.]. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.
24. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посібник / Б.Є. Грабовецький, І.В. Шварц. Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.
25. Штимер Л.Т. До питання фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки. Економічний форум. 2016. № 2. С. 329–338.

REFERENCES

1. Bazilinska, O.Ia. (2009), *Finansovyi analiz: teoriia ta praktyka*: [Financial analysis: theory and practice] navch. posib. Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
2. Bezborodova, T.V. (2014), The essence and necessity of the analysis of the financial condition. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriia : Ekonomichni nauky*. [Online], no. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_9. [in Ukraine].
3. Bilyk, M.D., Pavlovskaya, O.V., Prytulyak, N.M., Nevmerzhytska, N. Yu. (2005), *Finansovyi analiz: [Financial Analysis]: Textbook*, KNEU, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
4. Blank, I.A. (2007), *Osnovy finansovoho menedzhmentu: [Fundamentals of financial management]*. vol. 2, Nika. Tsentr, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
5. Voloshchuk, L.O., Filyppova, S.V. (2009), Financial analysis as a component of the crisis management system of enterprise finance. *Upravlinnia u sferakh finansiv, strakhuvannia ta kredytu [Management in the areas of finance, insurance and credit]*, II Vseukrainska nauko-po-praktychna konferentsiia [II All-Ukrainian scientific-practical conference]. Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine, November 18-21, pp. 171–174. [in Ukraine].
6. Yevtukh, O.T., Yevtukh, O.O. (2014), Financial analysis of the enterprise through the prism of marketing. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu. Ekonomika*, vol. 694-695, pp. 116-119. [in Ukraine].
7. Yeleiko, Ya.I., Kandybka, O.M., Lapishko, M.L., Smovzhenko, T.S. (2000), *Osnovy finansovoho analizu [Fundamentals of financial analysis]*, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
8. Zamula, I.V., Travin, V.V., Radinovich, N.O. (2017), *Analiz finansovoho stanu pidpriemstv khlibopekarskoi haluzi yak osnova formuvannia mekhanizmiv yii staloho rozvytku. Efektyvna ekonomika*. [Online], no. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5960>. [in Ukraine].
9. Ivakhnenko, V.M., Horbatok, M.I., Lovochkin, V.S. (1999), *Ekonomichniy analiz: [Economic analysis]*, KNEU, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
10. Kaminska, T.H. Shatkovska, L.S., Shysh, A.M., Drobot, N.M. (2013), *Oblikovo-analitychne zabezpechennia finansovoho menedzhmentu na silskohospodarskykh pidpriemstvakh: [Accounting and analytical support of financial management in agricultural enterprises]*, CP «Comprint», Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
11. Koval, N.I., Kovalchuk, Y.I. (2015), The value and essence of financial analysis in enterprises in today's conditions, available at: <http://repository.vsau.org/getfile.php/9626.pdf>. [in Ukraine].
12. Kreinyna, M.N. (1998), *Fynansoviy menedzhment: [Financial management]*, Case and service, Moscow, Russia. [in Russian].
13. Lakhtionova L.A. *Finansovyi analiz subiektiv hospodariuvannia: [Financial analysis of business entities]*, KNEU, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
14. Luchko, M.R., Zhukevych, S.M., Farion, A.I. (2016), *Finansovyi analiz: [Financial analysis]*, TNEU, Ternopil, Ukraine. [in Ukraine].
15. Mnykh, Ye.V., Barabash, N.S. (2014), *Finansovyi analiz: [Financial analysis]*, KNUTE, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
16. Novashina, T.S., Karpunin, V.I., Volnin, V.A. (2005), *Finansoviy menedzhment [Financial management]*, Moscow Financial and Industrial Academy, Moscow, Russia. [in Russian].
17. Salita, S.V. (2014), Priorities of financial analysis of enterprises in the financial crisis. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 8, pp. 164–171. [in Ukraine].

18. Sokolska, R.B., Zelikman, V.D., Akimova, T.V. (2006), Finansovyi analiz; [Financial analysis], NMAU, Dnipropetrovsk, Ukraine. [in Ukraine].
19. Starinets, O.G. (2018), Methods of financial analysis of enterprises in the crisis management system. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. vol. 17(2), pp. 87–91. [in Ukraine].
20. Tarasenko, N.V., Vahner, I.M. (2011), Finansovyi analiz; [Financial analysis], Novyi svit-2000, Lviv, Ukraine. [in Ukraine].
21. Poddierohin, A.M. (2000), Finansy pidpriemstv: [Enterprise finance], KNEU, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
22. Kartseva, V.V. (2019), Finansova systema ta yii rol u zabezpechenni rozvytku ekonomiky Ukrainy: [The financial system and its role in ensuring the development of Ukraine's economy], PUET, Poltava, Ukraine. [in Ukraine].
23. Shkolnyk, I.O., Boiarko, I.M., Deineka, O.V. (2016), Finansovyi analiz; [Financial analysis], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine. [in Ukraine].
24. Hrabovetskyi, B.I., Shvarts, I.V. (2011), Finansovyi analiz ta zvitnist: [Financial analysis and reporting], VNTU, Vinnytsia, Ukraine. [in Ukraine].
25. Stimer, L.T. (2016), On the issue of financial analysis of the activities of public sector institutions, Ekonomichni forum, no. 2, pp. 329–338. [in Ukraine].

ON APPROACHES TO THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF FINANCIAL ANALYSIS IN THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM

Karina Nazarova, Kostiantyn Bezverkhyi, Volodymyr Hordoplov

*Kyiv National University of Trade and Economics,
19 Kyoto Str., Kyiv, 02156*

e-mail: k.bezverkhyi@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8785-1147

e-mail: k.bezverkhyi@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8785-1147

e-mail: v.hordoplov@knute.edu.ua; ORCID: 0000-0002-3151-8035

Abstract. *Economic activity of any enterprise requires a detailed analysis for the results of its operation to be determined. However, today there are many types of analysis, such as economic activity, economic, financial reporting, statistical, strategic, managerial (internal), financial, functional and cost analysis, and so on. The given list of different types of analysis does not allow to choose the type of analysis that would fully meet the needs of management, namely adoption of management decisions based on its results. We believe that it is advisable to pay attention to such type of analysis as financial. That is why it is important to understand the economic essence of the concept 'financial analysis' in order to make the right management decision, taking into account all the trends of its development. The aim of the article is to substantiate, generalize and deepen approaches to defining the economic essence of the concept of 'financial analysis' in order to improve the terminology, as well as to explore the importance of financial analysis which will develop the theory of financial management. This study is based on the reference literature for 1998-2021, monographs, scientific articles (including those included in the scientometric database Scopus) and materials of scientific conferences which consider the definition of the economic essence of the concept of 'financial analysis'. The following scientific methods were used during the research: analysis and*

synthesis (the matrix of definitions of the concept of 'financial analysis' was formed in the analyzed sample of literature sources published over 1998-2021); bibliometric analysis (to build a visualization of the most commonly used concepts related to financial analysis using VOSviewer software); graphic (illustrating the distribution of authors proposing the definition of the category 'financial analysis'); grouping (formation of approaches to defining the economic essence of the concept 'financial analysis'); cluster analysis (for clustering research in the field of financial analysis); observations (selection of authors who interpret the economic category of 'financial analysis'); logical generalization of the results (formulation of conclusions). As a result of the study, the practical value of scientific research is determined, which is that the results obtained by the authors will contribute to the formation of the worldview on understanding the economic essence of the concept 'financial analysis'. Based on the proposed definition of the category 'financial analysis' the main sources of information for its implementation have been identified, and this will allow businesses to effectively carry out their activity and achieve their goals. According to the results of the study, various approaches of the authors' to the interpretation of such economic category as 'financial analysis' have been analyzed. The vast majority of researchers (28.00%) interpret it as the process of studying the financial condition and performance of the enterprise. Having considered and summarized the approaches of various authors to defining the economic essence of the concept 'financial analysis', we offer the author's vision as a tool of analysis, which, as the source of financial information, uses financial statements of the enterprise for the management of the company to pass appropriate management decisions.

Keywords: *analysis, financial analysis, methodology, approaches, essence, concepts.*

Стаття надійшла до редакції 19.11.2021

Прийнята до друку 29.12.2021